

HISTORIA DE LO RAT PENAT

Federico Martínez Roda
DIRECTOR

COLABORADORS

AJUNTAMENT DE VALENCIA

© Lo Rat Penat (Primera edició)

© De la totalitat de l'obra: Federico Martínez Roda

© Dels autors, de la part respectiva

Cap de la Seccio de Publicacions: Consuelo Rubio i Martínez

Assessorament llingüístic: Marivi Ferrandis i Olmos (coordinadora), Juli Moreno i Moreno, Josep Lluís Pascual i Muñoz, Vicent Aguilar i Almarche, Ampar Ros i Biot, Josep Puchades i Vicent.

Fotografies del fondo artistic de Lo Rat Penat: Enric Balanzá, Salvador Orts.

Edita: Lo Rat Penat.

<http://www.loratpenat.org>

e-mail: secretaria@loratpenat.org

ISBN: 84-89069-57-3

Deposit legal: V-1-2000

Fotomecanica: Añón Industria Grafica, s.a.

Imprimix: Grafiques Marí Montañana, s.l.

Sant Caliç, 7 • 46001 Valencia

Tel. 96 391 23 04* • Fax 96 392 06 39

E-mail: marimontanyana@pmcmedia.com

RELACIO D'AUTORS

DANIEL SALA I GINER

Llicenciat en Història per l'Universitat de València.
Catedràtic d'Història de l'Institut Lluís Vives de València.

ANGELA MOLADA GÓMEZ

Llicenciada en Geografia i Història per l'Universitat de València.

LUISA FERRER DÍEZ

Llicenciada en Geografia i Història per l'Universitat de València.

ALFONS VILA I FRANCÉS

Llicenciat en Geografia i Història per l'Universitat de València.

VICENT XAVIER NAVARRO I PASTOR

Arquitecte Tècnic per l'Universitat Politècnica de València.
Professor de Llengua Valenciana.

PERE DELMONTE I HURTADO

Escriptor.

ANFOS RAMÓN I GARCÍA

Escriptor.

ROSA BARTUAL I OLIVER

Professora de Piano i Cant pel Conservatori de València.

AMPAR SIMARRO I LUCAS

Professora de Música. Escola de Magisteri Edetania.

MARIVI FERRANDIS I OLMOS

Llicenciada en Geografia i Història per l'Universitat de València.
Professora de Llengua Valenciana.

GONZALO GARCÍA AGUAYO

Doctor en Filologia Hispànica per l'Universitat de València.
Professor de Llengua Valenciana. CEU Sant Pau de València.

JULI MORENO I MORENO

Llicenciat en Geografia i Història per l'Universitat de València.
Professor de Llengua Valenciana.

FEDERICO MARTÍNEZ RODA

Doctor en Història per l'Universitat de València.
Professor d'Història del Pensament Polític i Social. CEU Sant Pau de València.

SUMARI

PRESENTACIO	13
per <i>Enric Esteve i Mollá</i>	
PROLEC	15
per <i>Federico Martínez Roda</i>	

PRIMERA PART

Capítol I	NAIXIMENT DE LO RAT PENAT (1878-1902)	25
	per <i>Daniel Sala i Giner</i>	
	Introduccio	27
	1.1. El moment cultural.	31
	1.2. L'ús del valencià com a llengua culta abans de la creacio de Lo Rat Penat.	33
	1.3. Llengua i politica en la Renaixença valenciana.	41
	1.4. La fundacio de Lo Rat Penat.	51
	1.5. Primers passos de la nova societat.	65
	1.5.1. La finançacio de Lo Rat Penat.	66
	1.5.2. L'extensio de la societat pel "antich realme".	68
	1.5.3. L'organisacio interna en seccions.	68
	1.6. Els primers Jocs Florals.	70
	1.7. Les activitats de Lo Rat Penat.	72
	1.8. Epoques brillants, epoques oscures.	80
	1.8.1. Primera fase: l'intensa activitat dels primers anys (1878-1883)... ..	80
	1.8.2. Segona fase: la relentisacio en temps del colera.	94
	1.8.3. La revitalisacio i el llorentinisme (1893-1903).	102
	1.8.3.1. La "Biblioteca de Lo Rat-Penat".	107
	1.8.3.2. Els ultims anys del segle.... ..	110
	1.8.3.3. Lo Rat Penat i l'auge del blasquisme.	113
	1.8.4. El preludi d'una "coronacio".	118
Capítol II	L'ESTIL LLORENTI (1902-1935)	121
	per <i>Angela Molada Gómez</i>	
	2.1. L'estil llorenti.	123
	2.1.1. Expressio de la cultura de la Restauracio.	123

2.1.1.1.	Lleopolt Tomas Trénor Palavicino: Entre Lo Rat Penat i l'Exposicio Regional. ...	129
2.1.1.2.	Esplendor social en temps difícils.	131
2.1.2.	Les velades teatrals i lliterari-musicals. Actes commemoratius i homenages.	135
2.1.3.	Els Jocs Florals.	151
2.2.	Lo Rat Penat i els actes valencianistes	159
2.2.1.	De l'Assamblea Valenciana de Regionalistes a l'Acte d'Afirmacio Valencianista	159
2.2.2.	Lo Rat Penat, La Mancomunitat i el Ferrocarril a Madrid	161
2.2.3.	La promocio del valencià	165
2.2.4.	L'Aplec a El Puig	166
2.2.5.	Els Jocs Florals de 1915 o la ruptura en un estil	166
2.3.	Lo Rat Penat durant la descomposicio d'un regim	170
2.3.1.	Els problemes economicos	170
2.3.2.	Renovacio i proyecio cultural	170
2.3.3.	La llarga presidencia de Francesc Almarche	173
2.3.4.	Tornen les presidencies curtes	175
2.3.4.1.	Facunt Burriel i García de Polavieja	175
2.3.4.2.	Un aristocrata il·lustrat al front de Lo Rat Penat	177
2.3.5.	Lo Rat Penat en temps tensos	179
2.4.	Els nous projectes en la creixent activitat de Lo Rat Penat	186
2.4.1.	La Seccio "Joventut" i la revista <i>Germania</i>	186
2.4.2.	Lo Rat Penat i la redaccio d'un Estatut d'Autonomia Regional	188
2.4.3.	Activitats de la Societat. Els Jocs Florals	194
2.4.3.1.	Homenages i actes commemoratius	194
2.4.3.2.	Les velades teatrals	202
2.4.3.3.	Els Jocs Florals	204
Capítol III	ANYS DIFÍCILS (1935-1955)....	207
	per <i>Luisa Ferrer Díez</i>	
3.1.	Lo Rat Penat en temps de crisis	209
3.1.1.	Jocs Florals de 1935. Un intent vertebrador	213
3.1.2.	Les activitats de Lo Rat Penat: Simbols de cohesio	222
3.1.3.	Crisis politica i repercussio en Lo Rat Penat	226
3.2.	El drama de la guerra i Lo Rat Penat	227
3.3.	La seu es salvà de la crema	229
3.4.	La recuperacio del pols. (1940-1955)	231
3.4.1.	Reapertura de Lo Rat Penat....	231
3.4.2.	Els cursos i els Jovens Ratpenatistes	239
3.4.3.	L'apertura de delegacions	242
Capítol IV	LO RAT PENAT I EL CONFLICTE LLINGÜÍSTIC (1955-1980)	245
	per <i>Alfons Vila i Francés</i>	
4.1.	L'esclat valencianiste	247
4.1.1.	L'Any Vicenti	247
4.1.2.	La "Nova Renaixença"	251
4.2.	Lo Rat Penat catalisador del valencianisme	252
4.2.1.	Els cursos de valencià	252
4.2.2.	Els Jocs Florals i unes atres activitats	254
4.2.3.	Canvis socials, canvis personals	257
4.2.4.	Els presidents. Des de l'atonía a la sossobra	258
4.3.	Crisis i trencament	259
4.3.1.	La Gramatica de 1976	259

4.3.2.	“Com els pancatalanistes no paren, tampoc nosatres podem parar”	262
4.3.3.	La modificacio de les Normes de Castello	265
4.3.4.	Crisis i secessio en Lo Rat Penat	268
4.4.	La llengua i el poble	271
4.4.1.	El valencià i l’absorcio catalanista	271
4.4.2.	El valencià, la lliturgia i Lo Rat Penat	274
4.4.3.	El valencià a l’escola...	276
Capitul V	LO RAT PENAT EN LA PRIMERA EPOCA AUTONOMICA (1980-1990) per <i>Vicent Xavier Navarro i Pastor</i>	279
	Introduccio	281
5.1.	Canvi en Lo Rat Penat. La societat opta decididament per la Llengua Valenciana	281
5.2.	La presidencia de Xavier Casp Verger	287
5.2.1.	L’especial Dominical del Diari <i>Levante</i>	289
5.2.2.	<i>El Crit de la Llengua</i> ...	290
5.2.3.	Amunt el Cor	290
5.2.4.	L’Estatut d’Autonomia	291
5.2.5.	La Junta de Govern en el PSOE en el poder	295
5.2.6.	La Comissio Mixta adopta la Normativa Ortografica de la ACV	296
5.2.7.	L’Ajuntament de Valencia crea un concurs paralel de Llibrets de Falla	303
5.2.8.	Acte d’Adhesio a la Normativa Ortografica de l’Academia de Cultura Valenciana en el Monasteri d’El Puig	306
5.3.	La presidencia de Joan Gil Barberá	307
5.3.1.	El Centenari dels Jocs Florals	309
5.3.2.	El llibre del <i>I Centenari del Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia</i>	312
5.3.3.	La Processio Civica del 9 d’Octubre	315
5.3.4.	La ratificacio de la presidencia de Gil Barberá	316
5.3.5.	<i>Els Quatre Evangelis</i> en Llengua Valenciana (i la tercera Corona Poetica)	317
5.3.6.	La Gentilea Floral	320
5.3.7.	Les jornades d’afirmacio de la Llengua Valenciana	323
5.3.8.	Les celebracions del 9 d’Octubre	325
5.3.9.	La conferencia del Cardenal Tarancón	326
5.3.10.	Homenage a Miquel Adlert	328
5.3.11.	El calendari Lo Rat Penat	329
5.3.12.	El 750 Aniversari de la Conquista de Valencia pel Rei Jaume I	331
5.3.13.	El sopar de Sant Donis	333
5.3.14.	Les Falles adopten les Normes d’El Puig	334
5.3.15.	La nova Senyera de Lo Rat Penat	339
5.4.	Les Joventuts Ratpenatistes	340
5.4.1.	1985. Reviscolen les JJ.RR.	340
5.4.2.	Les JJ.RR. participen en Expojove	340
5.4.3.	Les JJ.RR. de Gandia	342
5.4.4.	La presidencia d’Artur Ahuir	342
5.4.5.	Les tertulies de les JJ.RR.	343
Capitul VI	LO RAT PENAT AFRONTA LA FI DE SEGLE (1991-2000) per <i>Vicent Xavier Navarro i Pastor</i>	345
	Introduccio	347

6.1. Els mijos de comunicacio de Lo Rat Penat	347
6.1.1. El Bolleti Informatiu “Lo Rat Penat”	347
6.1.2. La revista <i>Lo Rat</i>	349
6.1.3. La revista <i>Germania</i> de les joventuts ratpenatistes	353
6.2. La Presidencia de Josep M. ^a Boluda i San Ambrosio	357
6.2.1. L’Associacio d’Escriptors en Llengua Valenciana	361
6.2.2. El Diccionari de la RACV	363
6.2.3. El Centenari de la mort del fundador: Costanti Llombart	363
6.2.4. Els CX Jocs Florals	366
6.2.5. La <i>IV Corona Poetica a la Mare de Deu dels Desamparats</i>	368
6.2.6. El concurs d’interpretacio al piano “Mestre Josep Serrano”	370
6.3. Les joventuts ratpenatistes: una esperança de futur	372
6.3.1. El 75 aniversari de les JJ.RR.	372
6.3.2. Cursos de Llengua Valenciana de Lo Rat Penat en l’Universitat Politecnica de Valencia	373
6.3.3. Atac a la llibertat d’expressio en <i>Radio-9</i>	374
6.3.4. “Lo Rat en l’aire”, programa radiofonic de les JJ.RR.	375
6.4. La presidencia d’Enric Esteve i Mollá	376
6.4.1. La nova seu de Lo Rat Penat	377
6.4.2. La colaboracio en el IVAJ	384
6.4.3. EL 600 Aniversari del Naiximent d’Ausias March	384
6.4.4. La gran manifestacio del 13 de Juny de 1997	387
6.4.5. Pel bon cami	388
6.4.6. L’Informe del Consell Valencià de Cultura i la Llei de Creacio de l’Academia Valenciana de la Llengua	390
6.4.7. L’homenage a Josep M. ^a Guinot i Galán	396
6.4.8. Lo Rat Penat, declarada d’utilitat publica	398
6.4.9. El 50 Aniversari de la mort del Pare Fullana	399
6.4.10. El grup de danses viaja a USA	402
6.4.11. La <i>V Corona Poetica a la Mare de Deu dels Desamparats</i>	403
6.4.12. <i>La Biblia Parva</i>	403
6.4.13. <i>Cants a la Patria</i>	404
6.4.14. Els CXV Jocs Florals	404
6.4.15. El 75 Aniversari de la mort de Sorolla	406
6.4.16. Homenage a Josefina Lázaro Cerdá	407
6.4.17. Tormenta d’Estiu	407
6.4.18. Rosa Bartual: Amor i dedicacio a la musica Popular Valenciana. Les edicions musicals del Cor Popular de Lo Rat Penat	409
6.4.19. <i>El Crit de la Llengua</i> (Vol, I i II)	410
6.4.20. El 50 Aniversari dels Cursos de Llengua i Cultura Valencianes. 1949-1950/1999-2000	411
6.4.21. Els CXVI Jocs Florals	413
6.5. Les publicacions de Lo Rat Penat	415

SEGONA PART

Capitul VII CULTURA POPULAR EN LO RAT PENAT	423
7.1. Nous objectes d’estudi en l’Antropologia	425
7.2. Els milacres per <i>Pere Delmonte i Hurtado</i>	427
7.2.1. Uns retalls historics d’ahir i de hui	432

7.2.2. El Concurs de Milacres de Sant Vicent	433
7.3. El Concurs de les Creus de Maig	438
per <i>Pere Delmonte i Hurtado</i>	
7.4. Lo Rat Penat i els Llibrets de Falla	445
per <i>Anfos Ramón i García</i>	
7.4.1. Orige i aventura del llibret	446
7.4.2. Relacio completa de tots els primers premis	448
7.5. El Grup de Danses	453
per <i>Ampar Simarro i Lucas</i>	
7.6. El Cor Popular	457
per <i>Rosa Bartual i Oliver</i>	
7.6.1. El Cor i el Mon Faller	458
7.6.2. El Cor i el Mon Vicenti	458
7.6.3. Concurs de piano Mestre Serrano	461
Capitul VIII ELS JOCS FLORALS DE LA CIUTAT I REGNE DE VALENCIA	463
per <i>Marivi Ferrandis i Olmos</i>	
8.1. Evolucio dels Jocs Florals	465
8.1.1. Introduccio	465
8.1.2. Reprendre el llegat migeval... ..	467
8.1.3. L'activitat poetica valenciana abans dels Jocs Florals de lo Rat Penat... ..	469
8.1.4. Els primers Jocs Florals organitzats per Lo Rat Penat	471
8.1.5. Elements basics dels Jocs Florals	475
8.1.6. Uns altres elements que conformen els Jocs Florals	479
8.2. Els Jocs Florals en l'actualitat	481
8.2.1. Els Jocs Florals en la celebracio del seu Primer Centenari	481
8.2.2. Els Jocs Florals des de la CX Edicio fins a l'actualitat	495
8.3. Els Jocs Florals i la societat	499
8.3.1. Primera epoca: de 1879 a 1936	499
8.3.2. Segona epoca: de 1939 a 1980	507
8.3.3. Tercera epoca: de 1980 a 1999	515
8.4. Evolucio del presupost i dels patrocinadors en el cartell convocatoria dels Jocs Florals	521
8.4.1. Primera epoca: de 1879 a 1936	523
8.4.2. Segona epoca: de 1939 a 1980	535
8.4.3. Tercera epoca: de 1980 a 1999	543
Capitul IX LA FLOR NATURAL. ANALISIS ESTILISTIC	573
per <i>Gonzalo García-Aguayo</i>	
9.1. Preliminar	575
9.2. Una lliturgia festiva	579
9.3. La flor natural fins al noucents	583
9.3.1. El primer poeta llorejat	583
9.3.2. Feliu Pizcueta, el poeta de la tradicio... ..	589
9.3.3. Apunts de modernisme en una estetica marcada per la poetica intemporal	593
9.3.4. Ultims anys del segle. Apunts de regeneracio i regionalisme	603
9.4. Els primers noucents. Fixacio en el model classic	613
9.5. Consolidacio del model noucentista, primer com a continuïtat i despres independent del modernisme (1914-1936)	623
9.5.1. 1. ^a etapa (1914-1923): busca d'un ajust entre la tradicio i la modernitat	623
9.5.2. 2. ^a etapa: periodo d'esplendor (1924-1935). Aparicio de <i>Taula de Lletres Valencianes</i> i la seua presencia innovadora en Els Jocs Florals	631

9.6.	Anys d'incorporació als Jocs Florals de poetes prestigiosos de generacions anteriors, 1939-1950	639
9.7.	L'inclusió de poesia existencial en els Jocs Florals, 1955-1984	647
9.8.	Balanç d'una empresa de reconstruccions...	661
9.8.1.	Conclusions respecte a lo més productiu en els Jocs Florals: la Renaixença	665
9.9.	Els últims premis	673
Capítol X	ELS CURSOS DE LLENGUA I CULTURA VALENCIANES per <i>Juli Moreno i Moreno</i>	685
10.1.	Situació de l'ensenyança del valencià en les primeres dècades del segle XX	687
10.1.1.	Lluís Fullana. La Catedra de Llengua Valenciana en l'Universitat de València	693
10.1.2.	Unes altres accions en favor de la llengua valenciana i la seua ensenyança	701
10.1.3.	Unes altres aportacions al voltant de l'ús i de l'ensenyança del valencià...	705
10.2.	Carles Salvador i els cursos orals i per correspondència de Lo Rat Penat	708
10.2.1.	Les Bases Ortogràfiques de 1932 i els precedents més immediats	708
10.2.2.	Carles Salvador i l'organització dels cursos orals i per correspondència de Gramàtica Valenciana	710
10.3.	Els cursos orals i per correspondència de Gramàtica Valenciana de Lo Rat Penat. Aproximació històrica	712
10.3.1.	Els cursos en la normativa de 1932	712
10.3.2.	L'adopció de l'ortografia de la Real Academia de Cultura Valenciana. Els cursos en la Normativa d'El Puig	724
10.4.	Evolució pedagògica dels cursos. Els plans educatius	734
10.4.1.	Els plans d'estudi. Nivells i matèries	734
10.4.2.	Direcció i claustres de professors	737
10.4.3.	Un alumnat molt divers	739
10.5.	Docència i promoció de la llengua	741
10.5.1.	El Concurs Infantil de Llectura i Escritura en Llengua Valenciana	741
10.5.2.	El Concurs Infantil de Narrativa en Llengua Valenciana	742
10.5.3.	Les conferències de clausura de l'any acadèmic	743
10.5.4.	Les publicacions de la secció	743
10.5.4.1.	Les conferències de clausura	743
10.5.4.2.	Publicacions didàctiques	744
Capítol XI	LO RAT PENAT I L'IMAGINARI COLECTIU VALENCIÀ per <i>Federico Martínez Roda</i>	749
11.1.	Una consciència col·lectiva en més de dos mil·lennis	751
11.2.	L'error de la perspectiva nacionalista	751
11.3.	Els dissentiments del segle XIX valencià	753
11.4.	La societat Lo Rat Penat: creada per a unir	755
11.5.	Aimadors de les Glòries Valencianes	755
11.6.	Els intents lingüístics assimiladors	757
11.7.	El conflicte està servit	760
11.8.	Lo Rat Penat manté el seu valencianisme cultural	760
11.9.	Lo que diuen els socíolecs	762
11.10.	Davit i Goliat...	763
11.11.	Mirant al futur	764
BIBLIOGRAFIA		767
INDEX ONOMÀSTIC		777

PRESENTACIO

En l'aparicio de *Historia de Lo Rat Penat* inaugurem una nova coleccio dins de les publicacions de la nostra entitat que hem nomenat SERIE UNIVERSITARIA.

Fins ad este moment les obres que hem publicat han tingut principalment l'objectiu de contrarrestar les falacies mes corrents que feen i fan correr els dinamitadors de la cultura i llengua valenciana. Ara, sense abandonar les linees de publicacions anteriors, hem de donar un pas mes i iniciar una coleccio dirigida preferentment al llector universitari. Comencem en una historia de lo que hem segut com a entitat cultural, d'esta manera, potser el mon universitari valencià, tan unit en Lo Rat Penat en les tres quartes parts primeres de la seua trayectoria, torne a sentir-se atret per l'objectiu de Lo Rat Penat: "amar les glories valencianes".

Per a iniciar esta coleccio hem contat en el doctor en Historia per l'Universitat de Valencia, Federico Martínez Roda, el qual es a mes Membre Corresponent de la Real Academia de l'Historia. Com a director d'esta obra s'ha encarregat no solament de dissenyar-la i estructurar-la, si no tambe d'elegir als diferents autors. Ha contat en aquells ratpenatistes que podien donar testimoni personal de la seua experiencia com a organitzadors d'activitats o inclus com a participants en els Jocs Florals. Aixina, Rosa Bartual, Ampar Simarro, Anfos Ramón i Pere Delmonte han realisat un capítol sobre la cultura popular que la nostra societat fomenta, que no es atra que la cultura valenciana. Junt ad estos testimonis trobem els capítols d'historiadors professionals com Daniel Sala, Angela Molada, Luisa Ferrer, Alfons Vila, Marivi Ferrandis i Juli Moreno. A mes, Vicent Xavier Navarro, Secretari General de 1986 fins a 1990, s'ha encarregat de redactar els capítols de les dos ultimes decades del sigle XX. I junt als capítols d'Historia, tenim el de l'escriptor i professor de Llengua i Literatura Gonzalo García-Aguayo qui nos ha introduit en l'anàlisi estilistic de les Flors Naturals que s'han concedit des de 1879 a lo llarc de 116 edicions.

Esta obra, consegüentment, es un motiu d'alegria pero tambe un motiu de reflexio. Els autors han fet un estudi meticulos i que per als que hui tenim la responsabilitat de dirigir Lo Rat Penat, i tambe per als seus socis, ha de ser el balanç en el que hem d'enfrontar el sigle XXI.

A la nostra entitat se li planteja el gran repte de qué ha de fer el valencianisme cultural en una situacio historica com l'actual, caracterisada per la globalisacio i l'instantaneïtat de les comunicacions. Nosatres hem volgut fer-li front coneixent lo millor possible l'orige i el desenroll de l'entitat que nos unix. Com afirma el Director de l'obra al final d'ella, els historiadors tenen com a missio redescobrir el passat, pero el futur depen de nosatres com a ratpenatistes i com a valencians. I naturalment, com tambe diu, entenent el ser valencià com a un element personalissim i irrepitible, pero integrador en totes les instancies intermiges, espanyola i europea, fins a aplegar a ser ciutadans del mon. Perque com demostra Ausias March se pot, en llengua valenciana, tindre una proyeccio universal.

Mantenint esta manera d'entendre les coses que creem que es conseqüent en lo que sempre ha defes Lo Rat Penat, vullc acabar esta presentacio fent constar el meu reconeiximent a totes les Juntes de Govern de Lo Rat Penat des de la seua fundacio, de les que me sent com una anella en la cadena del temps d'estos ultims cent vint anys. I el meu agraïment als socis que en el seu recolzament i entrega han fet possible el que esta associacio haja arribat ad este emblematic any 2000, i d'una forma molt especial a tots els que han format part de la meua Junta de Govern.

ENRIC ESTEVE I MOLLÁ
President de Lo Rat Penat

Yo, Antoni Soto Bisquert,
Notari de Valencia i del seu Ilustre Colege

Done fe: que al present eixemplar de

Historia de Lo Rat Penat

li correspon el numero..... de
l'edicio especial de 100 eixemplars,
enquadrats en pell i estampacions en or,
numerats del 001 al 100.

I per a que conste, i en garantia d'autenticitat,
expedit el present testimoni en l'Ilustre, Egregia,
Fidel, Magnifica, Coronada i Dos Voltes Lleal
Ciutat de Valencia, Cap i Casal del Regne,
a dies de de l'any 2000.

Acta numero..... de de de 2000